

Eğitim Fakültesi Dergisi

<http://kutuphane.uludag.edu.tr/Univder/uufader.htm>

Keman Eğitiminde “Detaşe” Tiplerindeki Hız-Uzunluk Değişimleri İle Sağ El Bilek ve Kol Üzerinde Açısal/Devinişsel Etkileşimler

Uğur Alpagut

Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü

Özet. Bu araştırmanın amacı, keman eğitiminde detaşe yay tekniğine ilişkin hız- uzunluk öğeleriyle, sağ el bilek ve kol üzerindeki açısal/ devinişsel etkileşimlerin görsel yoldan daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunmaktır. Böylece detaşe yay tekniğinin doğru ve etkili biçimde kullanılması için; bu tekniğe ilişkin hareketlerin eş zamanlı görünümünün, detaşe tekniğinin teorik bakımdan kavranmasına kolaylık sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Detaşe yay tekniği, yayın hızı ve uzunluğu.

Summary. The purpose of this study is to visually contribute to a better understanding of the elements of speed-length concerning the détaché bow technique, as well as of the angular and psychomotor interactions on the right wrist and arm in violin education.

It is believed that the drawings of the simultaneous movements used in this technique will facilitate the comprehension of the détaché technique theoretically. This way, the détaché bow technique will be utilized properly and efficiently.

Key Words: Détaché bow technique, speed-length of the bow.

1. Giriş

Kemanda bağısız (detişe) çalma tekniği, birbirini izleyen sesleri veya notaları belirgin yay değiştirimleriyle birbirinden ayırarak çalma olarak ifade edilir. Detişe (bağısız) çalarken her ses veya her nota için ayrı bir yay kullanılır, yay kılı tele yapışık olur ve yay değiştirmisi belirgin olarak yapılır. Her ses için yayın ayrı kullanımı, yay kılının tele yapışması ve yayın belirgin değiştirmisi birlikte işleyince sesleri birbirinden ayırma kolaylaşır, sesler arasındaki ayırım somutlaşır. Ancak, bu ayırım sonucunda sesler birbirinden kopmaz, sesler arasında boşluk oluşmaz ve detişe tekniği sesleri kolayca ayırt edilebilir biçimde birbirine bitişirir. Detişe tekniği yayın her bölgesinde ve her yay şeklinde yapılabilir. Ancak, genellikle orta, ortanın biraz üstü ve üst orta bu tekniğin en çok uygulandığı yay bölgeleridir (Uçan, 58).

Keman eğitiminde yayın kullanımında üç tip detişe kullanımının yayın kullanımına ilişkin kavrayışın artırılması bakımından önemsendiği görülür.

- a) Büyük detişe (bütün yay)
- b) Yarım yay detişe (yayın ortasından ucuna)
- c) Küçük (mini) detişe (yayın ortasının hemen üstü) (Berkley, 13)

Bu kullanımın, Türk keman eğitimi dağarında ise, kullanılan yay uzunluğu bakımından aşağıdaki gibi nitelendirildiği görölmektedir.

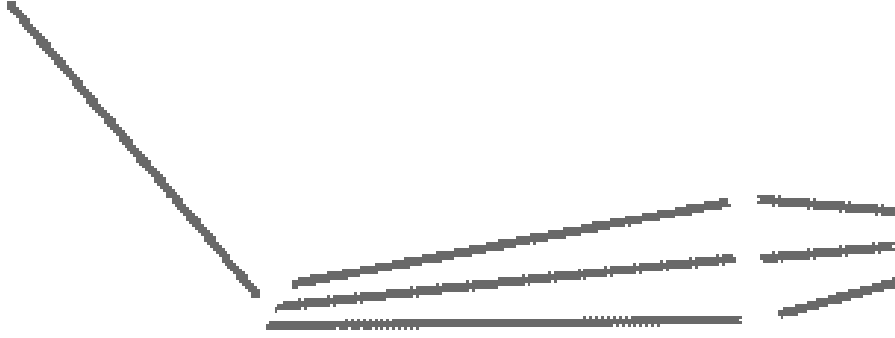
- a) Büyük (geniş)
- b) Orta (iri)
- c) Küçük (dar) (Uçan, 58)

Detişe tekniğinin tanımında söz edildiği gibi, en çok uygulandığı bölgelerde üretilen ses mükemmelliğinin sağ el parmakları ile sağ bilek ve sağ önkol arasındaki eşgüdüme bağlı olduğu önemsenmesi gereken bir durumdur.

2. Bulgular

Detişe tiplerine bakıldığında üç detişe tipinin yayın hız ve uzunluk özellikleriyle ilintili olduğu ve bunlarında sağ bilek, ön kol (sağ dirsekten bileğe) ve üst kol (sağ omuzdan dirseğe) açısız ve devinişsel etkiler oluşturduğu gözlenmektedir. Ancak, bu etkilerin birbirleriyle organik ilişkilerini ortaya koyarken detişe tekniğinin özellikle en çok uygulandığı bölgelerde % 85'inin önkol hareketine dayalı olarak geliştiği göz ardı edilmemelidir. Genel bir hatanın üst kolun çok fazla detişe tekniğine

karıştırılması olduğu söylenebilir. Aşağıda verilen şema ön kol üzerindeki hareketliliği örneklemektedir (Westbury Park Strings).

Ön kol hareketinin, detaşenin en çok uygulandığı yay bölgeleri olan orta, ortanın biraz üstü ve üst orta bölgelerinde en belirgin durumda geliştiği söylenebilir. Bununla birlikte yayın detaşe tekniğiyle ilgili uç ve dip bölgelerdeki kullanımına ilişkin görünülerinin ve oluşabilecek farklılıkların da üzerinde durulması ile keman eğitiminde detaşe tiplerinin kazandırılmasında öncelikle öğrencinin bilişsel özelliklerinin geliştirilmesi hedeflenmektedir. Böylece detaşe yay tekniğinin çeşitli müziksel dönemleri kapsayıcı karmaşık özelliklerinin sadeleştirilerek görsel yoldan daha açık biçimde ortaya konulması beklenmektedir.

Detaşe yayın her bölgesinde kullanılabilir. Bu teknik için en uygun yay bölgelerinin seçilmesinde kemancının teknik becerisi ile parçanın ya da eserin hız, gürlük, dönem ve üslup özellikleri etkin ve belirleyici rol oynar. Tel kalınlığının da detaşenin kullanımında belirleyici etkisi olduğu bilinen bir durumdur. Buna göre, genellikle ince tellerde yayın üst yarısı, orta tellerde orta yarısı, kalın tellerde ise alt yarısı yeğlenir (Uçan, 58).

Buradan da anlaşılacağı gibi, yayın farklı olasılıklarda kullanılarak her zaman ideal detaşe yerinde kullanılmaması, az ya da çok ön kol ve üst kol hareketleriyle sağ yan bilek açılarındaki değişiklikler oluşturabilmektedir. O nedenle detaşe tekniğinin yayın uç-orta ve dip bölgelerindeki kullanım özelliklerinin de bütünsel olarak anlaşılması önem taşımaktadır.

Şekil 1'de yer alan tasarlanmış uygulamalı çizimde, yayın üç konumunda (orta-uç-dip) sağ bilek ve sağ ön kol-üst kol hareketlerinin eş zamanlı ve kompleks devinimleri, aynı zamanda adeta legato yay tekniğini çağrıştıracı bütünsel bir görünümle ortaya konulmuştur (Alpagut, 8).

Şekil 1*

* Bu çalışma, Abant İzzet Baysal Üniversitesi'nde 1997'de yapılan Müzik Eğitimi Sempozyumu'nda Uğur ALPAGUT tarafından sunulan "Çalgı Eğitiminde Performans İzleme Çizelgesi Yoluyla Hedeflerin Gerçekleştirilmesi Düzeyinin ve Sapmaların Belirlenmesi" konulu bildiri için Yrd. Doç. Mahmut ÖZTÜRK tarafından tasarlanmıştır. Bildiri ve söz konusu çizim şimdiye değin hiçbir yerde yayımlanmamıştır.

Detaje tiplmelerine ilişkin eş zamanlı tüm hareketleri içeren çizim, bilişsel özellikler bakımından detaje tekniğini kavrayıcı önemli ipuçları vermektedir.

Bilek ve parmak dengeleri ile ön kol hareketlerindeki sistematik yapı, temel detaje hareketlerinin kavranması ve uygulanması için, bütünsel biçimde algılanması gereken özelliklerdir.

Keman öğrencilerinin ancak bu yolla yayın kullanımında estetik ve işlevsel boyutlar kazanabilecekleri; aksi durumda teknik ve estetik oluşumun eksik kalabileceği, hareketlerin birbiriyle yeterince ilişkilendirilemeyeceği ve gereksiz aşırılıkların, eksikliklerin, hareketlerin sistematik bütünselliğini zedeleyeceği öngörülebilir.

Bu konuda bir örnek vermek gerektiğinde Eski Alman Okulu'nda yay üzerine verilen eğitimde bilek hareketlerinin abartılı biçimde kullanıldığından söz edilir. Dolayısıyla bazı modern keman pedagoglarının, bilek hareketlerini kol hareketlerinden daha az önemseme eğiliminde olmaları bu ekole doğal bir tepki vermeleri olarak nitelendirilebilir.

Elin veya kolun hiçbir bölgesi birbirinden daha az önemli değildir. Yayın doğru ve etkili kullanımı el ve kolun tüm fonksiyonlarının uyum içinde ve sistematik bir bütünlük içinde çalışmasını gerektirir. (Berkley, 21)

Çizimde görüldüğü gibi, detaje kullanımında önemi büyük olan yayın eşiğe paralel gitmesi, el, bilek, ön kol ve üst kol hareketlerinin kendine özgü sistematik bir yapı sergileyen karmaşık hareketleri sayesinde gerçekleşmektedir. Eş zamanlı devinimleri yayın üç konumunda (orta- uç-dip) gösteren çizimler sayesinde; adeta bir yüzücünün düz bir çizgide yüzebilmesi için vücudunun tüm fonksiyonlarının organik, ancak karmaşık hareketlerinin gerekmesi gibi, yayın eşiğe paralelliğinin de karmaşık hareket bütünlüğü gerektirdiği açıkça anlaşılmaktadır.

Yayın ortada kullanıldığı durumda, çizim üzerinde görülen açısallardan, bileğin düzleştiği ve böylece yayın dip veya uçta kullanıldığı duruma göre, bileğin açısall konumunun (iç veya dış bükey) ortada giderek düzleştiği gözlenmektedir.

Bu nedenle, üst kolun bileğin açısı ile göreceli olarak daha belirgin olmak üzere yayın dip kısmında ve uç kısmında öne doğru geldiği, yayın ortadaki konumunda ise geriye doğru açıldığı yine eş zamanlı çizim üzerinde rahatlıkla gözlenen bir durumdur.

Bunların yanı sıra, bilek ve parmak hareketlerinin birbiriyle göreceli olarak ilişkili olduğu ve birbirlerini desteklediği bilinen bir durumdur.

Doğal olarak yayın üç konumunda (orta-uç-dip) bilek ve parmak hareketlerinin doğru biçimde şekillenmesi, detaşe tiplerinin de doğru biçimde gelişimine katkı sağlayacaktır.

Böylece, bilek veya parmak hareketlerinde gereksiz aşırılığın birbirleri arasındaki dengeyi bozacağı ve görsel yoldan öğrencilerin çalışmalarında öncelikle önem verilmesi gereken bir konu olduğu anlaşılmaktadır.

Öğrencinin yayın kullanımına ilişkin fotoğrafı ya da resmi bir bütün olarak algılaması, karmaşık hareketlerin bilişsel iz düşümlerinin çok daha kolay bir biçimde oluşabileceği bir eğitim uygulamasıdır.

Yayın kullanımı ve detaşe tipleri arasındaki açıklıkla ortaya konulabilecek tutarlı ilişkiler detaşe tekniğinin temel unsurları arasındaki bağlantıların sağlıklı biçimde gelişmesine yol açmaktadır.

Yayın nota değerlerine göre asimetrik hız ve boy kullanımlarının farklı özellikler gösterebileceğinin göz ardı edilmemesiyle birlikte, yayın kullanım hızının azaltılmasıyla kullanılan yay boyunun uzamasına karşın, yayın kullanım hızının artması kullanılan yay boyunun kısalmasına yol açmaktadır. Bu durum, detaşe tekniğinin özelliği gereği hızıyla ve boyuyla göreceli olarak yayın kullanım yerinin giderek hızın artmasıyla birlikte orta üstü bölgeye kaymasını sağlamaktadır.

Bu durum şekil 2' de gösterilmiştir.

Detaşe'de mükemmellik, sağ bileğin düz ve serbest (yumuşak) hareketi ile sağ ön kolun dirsekten başlayan hareketinin uyum içinde sürdürülmesine göredir. Yayın ortasının biraz üstünde ideal bir hızda mini detaşe özelliklerinin korunması bileğin olabildiğince düz ve parmak hareketleriyle en uygun düzeyde organik bir ilişki içine girmesiyle oluşabilmektedir. Çünkü, yayın kullanıldığı yer bilek ve parmak hareketlerinin en küçük hareketine duyarlı ve aşırılığa gerek bırakmayan, enerjinin en verimli biçimde kullanıldığı yere denk gelmektedir (Flesch, 67).

Bunların yanı sıra ön kol ve elin, yayın tele yapışmasına göreceli olarak içe dönük bir konum alması göz ardı edilmemesi gereken bir durumdur.

Çizim üzerinde mini detaşenin gerektirdiği hızla birlikte en uygun yapıldığı yer ve eş zamanlı ön kol, bilek ve parmak hareketlerinin doğal ilişkileri ile yayın kapsadığı hareket alanı gözlenmektedir.

Şekil 2**

** Bu çizim mini detaşenin yayın hızının artması ve boyunun kısalmasıyla birlikte yayın orta üstü bölgedeki konumunu eş zamanlı biçimde göstermektedir. Çizim, Yrd. Doç. Mahmut Öztürk tarafından tasarlanmıştır (2005).

3. Tartışma

Öğrencilerin mini detaşenin ideal hız ve boyla birlikte yayın orta üst bölgesinde alacağı açısal / devinişsel duruma ilişkin bilinçlendirilmesi, detaşenin temel boyutları arasında büyükten küçüğe doğru gelişen teknik hareketlerde önem gösterilmesi gereken uygulamaları içermektedir.

Bilgi ve beceri ile teknik kapasitesi yeterli olan, mesleki deneyime sahip bir öğretmenin öğrencisine kazandıracığı keman eğitimine ilişkin davranış değişikliklerinin doğruluğu ve etkililiğinin en önemli önkoşul olduğunu belirtmekle birlikte, geliştirilebilecek görsel araçların öğrencilerin bilişsel alt yapı kazanmasına olumlu yönde katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Çünkü, keman eğitiminde yayın kullanımını diğer çalgılardan farklı olarak karmaşık ve kendine özgü sistematik bir yapı içermektedir. Mini detaşenin ideal konumunda bileğin aldığı düzlüğün yanı sıra, yayın dip bölgede kullanılması sırasında dış yan bileğin iç bükey hareketi, yayın uç bölgede kullanımında ise iç yan bileğin iç bükey hareketinin yine görsel araçlarla vurgulanması, öğrencilere yayın üç konumuna ilişkin sistematik bütünlükle ilgili bilişsel alt yapı kazandırmaktadır (Alpagut, 7).

Bu noktada, iç bilek hareketlerinin gereksiz biçimde kullanılmasının yayın kullanımında gereksiz aşırılıklara yol açabileceği, tam kıl yay hareketlerinin ve yayın eşige olan paralelliğinin bu davranışla zedelenebileceği öğrencilere kazandırılması gereken bilişsel ve devinişsel özelliklerdir.

Kuşkusuz, çizimlerin kurgusal özellikleri gereğince, tamamen yan bilek hareketleri ön plana çıkarılmıştır. Gerçek durumda, kişilerin fiziksel özellikleriyle göreceli olarak ve yumuşak bir görünüm gereği, iç bilek hareketinin abartıya kaçılmaması koşuluyla, özellikle yayın dip bölgedeki kullanımında belli ölçülerde her zaman oluşabileceği göz ardı edilmemelidir. Ancak, bu hareketin abartıya kaçılmadan yapılması, yine çizim yoluyla ifade edilebilecek bir yay disiplininin gerekliliğini duyumsatmaktadır.

Öğrencilerin bu hareketleri bilinçsiz bir biçimde yapmalarının temel yay hareketlerine, yayın üç konumundaki durumuna ve detaşe tekniğinin temel hareketlerine olumsuz etkiler getirebileceği önemle göz önünde bulundurulması gereken noktalardır.

Ancak, yine de öğrencilere yorumsal özelliklerin ön plana çıktığı usta işi ifadelerin *gereği*, ileriki dönemlerde renk-ton aramak ve yorum katmak amacıyla iç bilek hareketlerini kullanabilecekleri hatırlatılmalıdır.

Mini detaşeyle ilintili olarak yayın hızının daha da artırılması ile sotiye yay tekniğinin mini detaşeden türediği görülür. Bu durumda yayın ideal kullanım

yerinin hızın artması ile birlikte yay ortasının altına ve yay ağırlık ortasına değin inebildiği bilinmektedir. Kuşkusuz, kemancının fiziksel özellikleri ile kullanılan yayın fiziksel özellikleri nedeniyle yayın hızına, boyuna ve kullanılan tekniklere göre, yayın ideal kullanım yerinin az çok farklılık gösterebileceği söylenebilir. (Galaman, 77-78)

4. Sonuçlar

Yayın hızının artması ile birlikte kullanım boyunun kısılması arasında (asimetrik kullanım dışında) ters orantılı bir ilişki olduğu ve yayın boy kısalığının hızla duyarlı bir ilişkiye kavuşabilmesi için, bilek düzlüğünün küçük salınımlarına olanak veren yay ortasının üst ve alt bölgeleriyle bu kullanıma en ideal yerleri oluşturduğu sonuç olarak ortaya konulması gereken bir durumdur.

Bu durumun ve ilişkilerin öğrenciye çizimler üzerinde gösterilerek açıklanması ve zaman, zaman uygulamalar sırasında oluşabilecek hataların, nitelikli keman öğretmenlerinin saptamaları ile öğrencilerin daha da iyi kavramalarına yol açabilecek teorik ve uygulamalı açıklamalarla birlikte yine çizimler üzerinde örneklenerek düzeltilmesi, keman eğitimi sürecini olumlu yönde destekleyecektir.

Söz konusu hatalardan biri örneklenecek olursa; yayın orta üst bölgesinde, yayın hızının düşük ve boyunun kısa kullanımı, çalınan eserin karakteristik özelliklerine ve detaşe yay tekniğinin kullanım özelliklerine uygun biçimde doğru, estetik ve etkili bir seslendirme sergilemeyecektir. Dolayısıyla yayın bilinçsiz bir biçimde kullanımı öğrencide kolay, kolay giderilemeyecek bir detaşe tekniği kusuru oluşturabilecektir.

Görsel öğelerin kullanımı sayesinde, keman eğitiminin temel tekniklerinden biri olan detaşe ve detaşeden türeyen tekniklerin kavranması ile uygulanması, daha etkili, sağlıklı ve doğru bir zemine oturabilecektir.

Görsel algılamının bilişsel özelliklerin gelişimi için, kavrayıcı eğilimlerin hızlılığı üzerinde doğrudan etkiler oluşturduğu ve karmaşık hareketlerin teknik becerilerle kaynaşmasının anlaşılabilirliğine yönelik görsel araçların etkin roller üstlenmesi sayesinde, söz konusu eğitsel yönelimlerin keman eğitimi ve detaşe öğrenimine olumlu yönde yansıtacağı düşünülmektedir.

Öğrencilerin, görsel yoldan yapısal çizimler üzerinde sağ el ve kol hareketlerini eş zamanlı olarak algılamaları; davranışların tümünün bir anda düşüncelerinde canlanmasına yol açacağı ve bu çalışmanın, bütünden parçalara gitme yönünde, ters yönlü eğitim fırsatı tanıyabileceği anlaşılmaktadır.

Kaynaklar

- Alpagut, U. Çalgı Eğitiminde Performans İzleme Çizelgesi Yoluyla Hedeflerin Gerçekleştirilmesi Düzeyinin ve Sapmaların Belirlenmesi. Yayımlanmamış Bildiri. Müzik Eğitimi Sempozyumu. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi. 1997.
- Berkley, H. The Modern Technique Of Violin Bowing. New York: G. Schirmer, Inc. , 1943.
- Flesch, C. The Art of ViolinPlaying. New york: Carl Fischer, Inc., 1939.
- Galamian, I. Principles of Violin Playing-Teaching. Englewood Cliffs, N. J: Prentice-Hall, Inc., 1962.
- Uçan, A. Anadolu Güzel Sanatlar Liseleri İçin Keman Ders Kitabı Lise Hazırlık. İstanbul, M. E. B Devlet Kitapları Müdürlüğü, 2004.
- Westbury Park String School. [Çevrimiçi] Bowing Strokes-Détaché. 2001. Elektronik Adres: <<http://www.users.globalnet.co.uk/~leonid/detache.htm>>